

Socialni centri so boljši od centrov za socialno delo!

Abstract

Social Centers are Better than Centers for Social Work!

The text is a reflection on self-organized social work in autonomous spaces, focusing on its meaning and function in the construction of counterpower. The author begins with a consideration of the depoliticized status assigned to care and self-organized social work which marks them as irrelevant, secondary, and personal activities that do not contribute to the political community and concludes with a feminist redefinition of the notion of politics and political activities. The main part of the text focuses on community organizing as a key form of struggle against expropriation and domination, and also considers different forms of organizing autonomous structures to satisfy the needs of autonomous spaces and the political potential for the transformation of subjectivities. Autonomous spaces are defined in the article as political havens from outside oppression (following bell hooks' idea on *homeplace as a site of resistance*), functioning as spaces for decentralized autonomous infrastructures that offer security and a point of departure for organizing against the mechanisms of hegemonic power. The reflection concludes by employing the concept of the *revolution in reverse* (following David Graeber) and demonstrates an attempt to re-conceptualize the revolution, which is initiated with infrastructure, encounters, conversations, emotions, interpersonal conflicts, and invisible self-organized social work, which *can have* a destitutive (de-constructive) effect. The text is intended for all readers, but also contains valuable ideas for people who are building communities in autonomous spaces, helping them to become conscious of the meaning of self-organized social work, reclaim its political status and organize it in a transformative, liberating way.

Keywords: self-organization, autonomy, social work, counterpower, feminism

Asja Hrvatin is a social worker and a feminist who feels best in autonomous spaces, despite their contradictions. (lovely.asja@gmail.com)

Povzetek

Besedilo je premislek o samoorganiziranem socialnem delu v avtonomnih prostorih, njegovem pomenu in vlogi pri graditvi kontramoci. Začne se s premislekom o depolitiziranem statusu, ki ga nosita skrb in samoorganizirano socialno delo kot nepomembni, obstranski, osebni aktivnosti brez prispevka h graditvi politične skupnosti, ki se zaključijo s feministično redefinicijo pojmovanja političnosti in političnega delovanja. Osrednji del besedila je razmišljanje o skupnostnem organiziranju kot ključni obliki boja proti razlaščenju in dominaciji, različnih oblikah organiziranja odgovorov na prepoznane potrebe v avtonomnih prostorih in političnem potencialu za transformacijo subjektivitet. Avtonomne prostore avtorica razume kot politična zavetja (po ideji bell hooks o *domu kot prostoru odpora*) pred zunanjim izkoriščanjem, v katerih se gradi decentralizirana avtonomna infrastruktura, ki ljudem omogoča varnost in je izhodišče za organiziranje proti oblastnim mehanizmom. Razmislek zaključuje s konceptom *revolucije vzvratno* (David Graeber) in pokaže na rekonceptualizacijo revolucije, ki se začne z infrastrukturo, srečevanjem, pogovori, čustvi, medosebni konflikti, nevidnim samoorganiziranim socialnim delom, kar ima *lahko* destitutivni (rušilni, raz-oblastilni) učinek. Besedilo je, med drugim, namenjeno tudi osebam, ki gradijo avtonomne prostore, da ozavestijo pomen samoorganiziranega socialnega dela, mu vrnejo političen status in ga organizirajo na transformativen, osvobajajoč način.

Ključne besede: samoorganizacija, avtonomija, socialno delo, kontramoč, feminizem

Asja Hrvatin je socialna delavka in feministka, ki se najbolje počuti v avtonomnih prostorih z vsemi njihovimi protislovji vred. (lovely.asja@gmail.com)

Mnogotere realnosti Roga

Ko sem dobila vabilo, da napišem prispevek o socialnem delu v avtonomnih prostorih, sem zavzdihnila. Nekajkrat. Nad skupnostjo (ki-je-ni) v Rogu trenutno visijo tožbe Mestne občine Ljubljana, od katerih je v precejšnji meri odvisna prihodnost Roga in ki z astronomskimi sodnimi stroški bremenijo osem posameznic, preostale pa se komaj usedemo za isto mizo, kaj šele, da bi se zmogle osrediniti na skupinsko zbiranje denarja. Izginila sta zaupanje in interes za skupne aktivnosti, nastala je politična škoda zaradi makiavelistične strategije določenih skupin, na račun depolitizacije avtonomnega prostora se en del intenzivno NGO-izira, drug del komercializira, tretji se samomarginalizira; tolerira se kontinuirano nasilje (*anything goes*), strah te je iti ponoči čez dvorišče, skupščine so avtoritaren prostor ideološkega preigravanja in patriarhalne dihotomije racionalno/emocionalno, osebno/politično, stene se barvajo v sivo, ni več ne denarja ne elektrike, ljudje se držijo vsak zase, vlamlja se v prostore in krade, na strehi se snemajo reklame, meni so se vrnili panični napadi ... Nič kaj perspektivno politično obzorje avtonomije. Kakšna solidarnost, skupnost, skrb? Za hip sem obžalovala privolitev, da bom napisala ta prispevek. Potem pa sem sedla za računalnik in začela pisati, s svoje pozicije anarhokvir feministke in socialne delavke, ki se potika po Rogu in drugih avtonomnih prostorih zadnjih šest let in spremlja valovanje dinamike postajanja, transformacije in dezintegracije skupnosti. Realnost avtonomnih prostorov je njihova heterogenost in nekonstantnost, konstantnost v spreminjanju, transformaciji in eksperimentiranju. »Ker v avtonomnih prostorih na tako rekoč vseh ravneh poteka nenehno eksperimentiranje v praksi, so ti poskusi mestoma uspešni, mestoma popolnoma zgrešeni.« (Pistotnik, 2013) Zato je pričujoče besedilo poskus (ponovne) artikulacije in graditve kolektivne zavesti o pomenu socialnega dela v avtonomnih prostorih za širše politično delovanje in graditev kontramoci. Ne zato, ker sem idealistka, ampak zato, ker sem (smo) še vedno v Rogu, še vedno zbiramo denar za sodne stroške, še vedno, ponovno in spet (re)interpretiramo svet mnogoterih realnosti in vizij avtonomije, ki so Rog – torej očitno želimo nekaj narediti iz vsega tega kaosa. V prispevku bom skušala zagovarjati (svojo) pozicijo, da brez socialnega dela, skrbi in reprodukcije ni mogoča niti nikakršna skupnost niti nikakršno politično delovanje, ki teži k radikalni družbeni transformaciji.

Komu je kaj mar za skrb?

Pravijo, da gre za ljubezen. Me pravimo, da gre za neplačano delo.
Silvia Federici (2013: 35)

Skrb zase ni sebičnost, je samoohranitev, in to je militantno politično dejanje.
Audre Lorde (v Crimethinc, 2013: 2)

Vreči kamen v policistovi smeri ima za revolucijo večji pomen kot popiti skodelico čaja z nekom, čigar obstoja država ne priznava.
Women* Squat Athens (2016: 15)

Depolitizacija socialnega dela (skrbi in socialne reprodukcije) v avtonomnih prostorih je posledica zgodovinskega procesa vztrajnega ločevanja med javnim in zasebnim, političnim in afektivnim, med »političnim delom in vsakodnevno reprodukcijo naših življenj« (Federici, 2013: 217), ki je tudi v avtonomnih prostorih trdno zakoreninjena. Deklarativen zagovor »polimorfnost[i] političnega govora in delovanja«, ki naj bi pripisoval enako vrednost vsem političnim praksam v gibanju, izzveni v strogo hierarhizacijo, kjer se socialno delo, reprodukcija in skrb znajdejo zunaj političnosti (Women* Squat Athens, 2016: 2). Aktivnosti, ki se osredinjajo na črpanje iz osebnih izkušenj, izražanje čustev, skrb, socialno reprodukcijo, niso videne kot politične, še več, so ovira pri graditvi družbenega gibanja. So »nepomembne, obstranske dejavnosti, so reakcionarne, dolgočasne, destruktivne, apolitične, banalne, nevidne, kisle, k ničemur ne pripomorejo, so neartikulirane, iracionalne, nimajo neke teže« (izjave tovarišic na skupščinah Roga, 2016–2017). So nujno zlo, ki ga je treba upoštevati, kadar stvari eskalirajo in jih ni več mogoče spregledati, prikriti, razvrednotiti (siceršnja praksa), niso pa integralni del političnega delovanja, poskusi dodajanja vidnosti in pomena tem aktivnostim naletijo na odpor. Precarias a la Deriva (2006) so tako kritične do odriivanja praks skrbi iz sfere političnega in njihove depolitizacije s strani antiavtoritarnih družbenih gibanj. Pokažejo na nujno vključevanja premisleka o skrbi kot globoko političnem dejanju: »Skrb ni zasebno vprašanje, temveč javna zadeva in generator konfliktov,« (ibid.: 43) zato jo iztrgajo iz polja dobrotelnosti, humanizma, mesijanstva in servisa ter jo pripnejo v osrčje političnega delovanja, pokažejo, da brez skrbi politično delo ni mogoče. Ljudje ne vržejo ob treh zjutraj svojega telesa pred bager zaradi herojstva, ampak zato, ker se je v Rogu spletla mreža solidarnosti in sestrstva ravno skozi prakse socialnega dela in skrbi, ki jim skupnost v avtonomnih prostorih sicer ne pripisuje (revolucionarnega) pomena.

Medklic: scenarij reševanja konfliktov v avtonomnem prostoru

Sedimo v krogu, mednarodna ekipa aktivistk, ki je pripotovala na srečanje o novih načinih političnega organiziranja. Med nami sestra, ki je prejšnji večer doživela nasilje s strani tovarišice in je zbrala pogum, da si je vzela prostor, pretrgala tišino in spregovorila o tem, kar se je zgodilo. Vodja sestanka oznani, da imamo 17 minut časa, preden se začne skupščina, 17 minut, ki jih lahko ločimo od političnega dela, da ga namenimo reševanju osebnega konflikta. Nasilje je osebni konflikt, biti skupaj ni politično delo, jok je hrup, površno opravičilo zaključí zgodbo, »nikome ništa«.

Carol Hanisch v eseju *The Personal is Political* odločno zavrne očitke moško-dominantnega diskurza tovarišic iz progresivnih levičarskih skupin, ki kolektivno analizo osebnih situacij označujejo kot terapevtske skupine brez političnega prizvoka. Prepričana je o nasprotnem: »Ena prvih stvari, ki jih ugotovimo v teh skupinah, je, da so osebni problemi politični problemi. Osebnosti rešitve trenutno ne obstajajo. Obstaja zgolj kolektivna akcija za kolektivno rešitev.« (Hanisch, 1969: 3) Politizacija osebnih izkušenj je ponudila priložnost izstopanja izpod obremenjujočih občutkov krivde, osvobajanja izpod prepričanja, da počnemo nekaj narobe, in uokvirjanja osebnih stisk v razumevanje oblastnih mehanizmov patriarhalnega reda. »Spremeniti moramo objektivne pogoje, ne iskati prilagoditev nanje.« (ibid.) C. Hanisch tako meni, da so srečevanja in razprave pretvarjale osebno v politično, kar je dajalo konkretne temelje poznejšim političnim akcijam – v nasprotju z delovanjem, ki je bilo usmerjeno v politično delovanje zaradi njega samega (ibid.). Redefinicija političnosti in političnega, o kateri govori avtorica, ustvari vrzeli v hegemonem diskurzu o političnem in vanj vpne telo, zdravje, seks(ualnost), reprodukcijo, prehranjevanje, skrb in čustva, s tem pa razširi nabor subjektov in dejavnosti, ki jim pripade status političnega. Organiziranje okrog lastne opresije omogoči, kot bom pokazala v nadaljevanju, da se na decentraliziran način splete mreža avtonomne infrastrukture, ki omogoča prevzemanje nadzora in protagonizma na vseh področjih življenja, da bi, enkrat ko se te strukture razširijo v vse pore družbenega tkiva, imele trdno bazo kontramoci.

Revolucija gre skozi želodec ... in k zobozdravniku, na policijo, v trgovino in med igrače

Avtonomni prostori delujejo kot detektor spregledanih in nenaslovljenih družbenih potreb, so »produkt odvečnih in odrinjenih ter hkrati orodje organiziranja za zagotovitev novih družbenih pravic« (Acerbic Distribution, 2016: 5). Vzpostavitev kontinuirane družbene in politične prakse avtonomnih prostorov je tako »avtentičen izraz potreb in želja tistega dela družbe, ki je v času neoliberalnega napada na življenjske razmere potiskan na robove družbe, v prekerne in negotove življenjske situacije« (ibid.: 3). V avtonomnih prostorih se tako srečujejo posameznice iz različnih življenjskih svetov, ki jim je skupno to, da svojih potreb ne morejo (ali ne želijo) zadovoljevati v okviru obstoječih struktur. Dostop do pravic in storitev je velikemu delu soustvarjalk avtonomnih prostorov aktivno onemogočen: pravica do statusa, svobodnega gibanja, zdravstvenega ali socialnega zavarovanja, pravica do dela, zagotavljenega dohodka, stanovanja, vidnosti v javnem prostoru, zaščite pred nasiljem, zabave ali sprostitve. Zaradi strategij preživetja, h katerim se zatekajo osebe, ki se srečujejo v avtonomnih prostorih, jih državne institucije preganjajo,

kaznujejo, zapirajo, nadzirajo, diskvalificirajo ali pa prepustijo same sebi v revščini. Marginalizacija iz teritorializacije na zemljevidu mehanizmov oblasti pomeni zavrnitev statusa (političnega) subjekta – ravno zato je, kot poudari Silvia Federici (2013), vprašanje socialne reprodukcije vsakdanjih življenj ključno polje boja. Biooblast namreč proizvaja šibka, ubogljiva, disciplinirana, odtujena, prestrašena, objektivizirana, seksualizirana telesa, ujeta v mrežo oblastnih odnosov na teritoriju. Vloga socialne reprodukcije in skrbi, če jo organiziramo brez politične refleksije, je »proizvajanje človeškega bitja, pripravljenega, da se mu predpiše, dodeli socialna funkcija, njegove želje, oblike bivanja, načini čutenja in percepcije vsega, kar ga obkroža.« (Manada de lobxs¹, 2014) Zato kolektiv poziva k »izkoriščanju razpok v obstoječem sistemu, da bi povzročile mikroprocese, ki omogočajo nove subverzije in procese molekularne singularizacije.« (ibid.) Socialno reprodukcijo prepoznavajo kot teren razpok v sistemu: biopolitična Država, ki naj bi zagotavljala (skrbela za) splošno reprodukcijo populacije, se dezintegrira v procesih privatizacije neoliberalnih politik in prekerizacije. Za čedalje večji delež populacije postaja dostop do osnovnih storitev in služb biopolitične Države nemogoč, zaradi česar postaja subverzivna in borbena reprodukcija biološka in politična nuja. Organiziranje zdravstvene oskrbe za osebe brez statusa, brezplačne pravne pomoči (za osebe brez statusa, ob poskusih kriminalizacije idr.), rednih toplih obrokov (brezplačnih oz. na podlagi prostovoljnih prispevkov), zbiranje in razdeljevanje oblačil, skupnostno varstvo otrok na podlagi kvir-femi-antirasizma, skupnostna športna vadba in turnirji, popraviljanje koles, alternativne oblike ekonomije so oblike delovanja, ki organiziranje odgovorov na potrebe skupnosti, socialno delo, pretvarjajo v orodje boja proti oblastnim mehanizmom. Socialno delo je lahko in mora biti orodje, ki »organizira individualne izraze upora, spleta vezi med različnimi analizami zatiranja, ki ustvarijo mrežo kontramoci« (James, 1972).

Medklic: Rog ni eden, rogov je nešteto

Na dvorišču Avtonomne tovarne Rog sedi v krogu skupina žensk, ki skuša narediti strategijo pritožbe nad zavrnjeno prošnjo za mednarodno zaščito za ženski iz Irana in Afganistana in njuni družini; v Socialnem centru poteka sestanek uredništva ČKZ, ki nima svojega prostora za srečevanje, v pisarni nekdo počiva na kavču in gleda film, na drugi strani dvorišča skupina ljudi ureja zunanjo kuhinjo za skupne večerje v poletnih mesecih, iz popraviljalnice koles izstopi nekdo z nasmehom in kolesom pod roko, sredi dvorišča se igrajo trije otroci, v drugi senci sedi skupina ljudi v krogu in razpravlja, čez čas pripelje velik kombi, poln zavržene hrane, ki mu sledi številna skupina, ki hiti jemati hrano iz škatel in jo tlačiti v vrečke, optane na ramah, nekdo popravlja ključavnico na glavnih vratih, v zadnjem delu Roga se družijo del migrantske skupnosti, ki trenutno

---

¹ Manada de lobxs = Trop volkulj_volkov.

pripravlja fotografsko razstavo. Pod površjem aktivnosti in skupaj z njimi brbotajo nenaslovljene hierarhije, frustracije, konflikti, ki mezijo po dvorišču, dokler se vsake toliko kdo ne spotakne obnje.

Avtonomni prostori zaradi lastne skrajne prekernosti omogočajo stikanje in razumevanje skupne značilnosti prekerizacije družbe (Kurnik in Bezec, 2009). Prevzamejo funkcijo političnega zavetja, zavetja kot prostora odpora, v katerem se gradi infrastruktura politične socialne varnosti. V njih si lahko celimo rane pred zatiralskimi pogoji zunanjega sveta (pred homofobijo, seksizmom, kapitalističnim izkoriščanjem, revščino, brezposelnostjo, zadolženostjo) in se osvobodimo občutka krivde za lastno situacijo ter poskušamo razumeti, kako sistem proizvaja razmere, v katerih smo zatrte in razlaščene, in na kakšne načine oblast proizvaja subjektivitete, ki jih utelešamo; bell hooks v eseju *Homeplace as a Site of Resistance* konceptualizira dom [*homeplace*] kot prostor odpora, ki brutalnosti zatiralskih zunanjih okoliščin kljubuje z omogočanjem družinam in posameznicam v črnskih skupnostih, da si naberejo moči in si povrnejo občutek človeškosti, saj so lahko »postale iz objektov subjekti in [...], si povrnile tisto dostojanstvo, ki so jim ga zani-kale in odvzele v zunanjem svetu, v javnosti« (hooks, 1990: 384). Avtorica meni, da je političen pomen doma še pomembnejši v svetu, v katerem kapitalistična razmerja čedalje večjemu delu ljudi odrekajo možnost za ustvarjanje domov kot zatočišč: »Kajti ko ljudje nimajo več prostora za ustvarjanje doma, izgubijo tudi možnost za ustvarjanje smiselne skupnosti odpora.« (ibid.: 388) Zavetja kot prostori odpora, o katerih govori bell hooks, so ključna za politično organiziranje: ljudje, ki se v njih srečujejo, dobijo priložnost za predružačenje zgodbe o sebi, depolitizirano pozicijo žrtve, pasivni objekt zamenjajo s pozicijo protagonistke, avtonomnega subjekta [*agency*]. Osebe z razvrednotenimi, marginaliziranimi družbenimi pozicijami lahko v avtonomnih prostorih postanejo relevanten, nepogrešljiv del skupnosti: džankice in osebe brez papirjev postanejo tudi kuharice, ki prehranjujejo celo skupnost, begunke snemajo videospote, migrantske delavke dobijo svojo oddajo na radiu, izbrisane postanejo organizatorke skupnostnih antirasističnih nogometnih turnirjev. Identiteta, ki paralizira, preneha biti naddoločajoča, ob stiku in prepletu različnih življenjskih svetov pa *lahko* hierarhije padejo, subjektivitete se *lahko* transformirajo – pri tem ima ključno vlogo samoorganizirano socialno delo, saj se te transformacije ne zgodijo same od sebe.² Osebe, ki se zaradi

---

² Razumevanje avtonomnih prostorov kot političnih zavetij mora vključevati razmislek o notranjih hierarhijah in dinamikah dominacije, ki se podvajajo in strukturirajo tudi najbolj politizirane avtonomne prostore (seksizem, rasizem, nacionalizem, homofobija in nasilje). Reproduciranje mehanizmov zatiranja nas opozori na vpetost avtonomnih prostorov v družbo in na njihovo priložnost, da se eksperimenti dobrih praks prelijejo onkraj teritorijev avtonomije in prestrukturirajo tudi širšo družbo. Poudariti želim, da se transformacije subjektivitet ne zgodijo same od sebe, temveč je za to potrebno kontinuirano delo na dekonstrukciji hierarhij in mehanizmov dominacije – delo, ki je, kot sem pokazala že zgoraj, nevidno in nevrednoteno, kljub temu da gre za nepogrešljiv temelj političnega organiziranja.

družbene razslojenosti sicer ne bi nikdar srečale, sedijo za isto mizo, pijejo kavo in izmenjujejo svoje izkušnje. Posledično se zgodi, da tovarišice iz izrazito patriarhalnih okolij začnejo napadati seksizem, bele ženske srednjega razreda pridejo braniti sirske družino pred deportacijo in kvir prekerke zažurajo z intelektualno ovirano sestro. Nazadnje gre v avtonomnih prostorih kot prostorih zavetja in odpora tudi za prostore srečevanja, kjer se (med drugim) gradijo zaveznitva, sestrstvo, solidarnost, ki omogočajo politično delovanje navzven, organizirane demonstracij, shodov, direktnih akcij. Avtonomni prostori so bili tako prvi, ki so ponudili prostor za srečevanje izbranim, ki so podprli samoorganizacijo migrantskih delavk in ki so bili v času t. i. begunske krize generator antirasističnih političnih artikulacij. »Zoperstavljam se subjektivizaciji, ki jo ponuja obstoječi sistem. Raje si zamišljamo, provociramo, ustvarjamo, omogočamo kritične prostore transformacije.« (Manada de lobxs, 2014) Subjektiviteta ni nekaj fiksnega, trdnega, nespremenljivega, temveč je polje boja in nenehnega postajanja. »Deleuze in Guattari predlagata linije pobega ali postajanja, prelom s trdimi linijami sebstva [...] Smo, kar naredimo iz tega, kar so naredili iz nas.« (ibid.) Zato avtonomni prostori težijo k produkciji in reprodukciji političnih subjektivitet, neubogljivih, aktivnih, kritičnih, empatičnih, zabavnih, v nenehnem praskanju pod površjem za ostanki hegemonije. Prakse postajanja skupnega pretvarjajo nemoč v radost, stisko v konflikt, patologizacijo v politizacijo, s tem pa se izmuznejo logiki kapitala: proizvajajo, ne da bi proizvajale kapital, temveč, prav nasprotno, proizvajajo infrastrukturo in stroj, ki bo z razpršenih središč napadal kapitalistična oblastna razmerja. V tem smislu je nujno »iztrganje skrbi iz procesov, ki reproducirajo družbo, v kateri živimo, in organiziranje skrbi kot prakse s subverzivnim in uporniškim namenom« (Crimethinc, 2013a: 13). Socialno delo v avtonomnih prostorih tako teži k temu, da ne bi pasiviziralo posameznic, jih pretvarjalo v objekte, prilagojene zahtevam (normam) obstoječega sistema, raje teži k vključevanju in politizaciji ljudi, da najdejo podporo in moč za spopadanje z lastno situacijo zatiranja. Arundhati Roy je kritična do nevladnih organizacij, ki jih identificira kot institucije, ki organizirajo potrebe ljudi na depolitiziran, represiven, pasivizirajoč način.

Njihov resnični prispevek je, da razblinijo politično jezo in v majhnih odmerkih delijo v obliki pomoči ali dobroteljnosti tisto, kar ljudem pripada, do česar imajo pravico. Spreminjajo javno psiho. Ljudi spremenijo v odvisne žrtve in zamegljijo ostrino političnega boja. NVO so nekakšen blažilec [*buffer*] med oblastjo in javnostjo. Med Imperijem in njegovimi podložniki. (Roy, 2014)

Zato je eden ključnih poudarkov kolektivov, ki upravljajo avtonomne prostore, ravno to, da niso dobrotelna ustanova, servis, nevladna organizacija, profesional(izira)na služba/storitev z uradnimi urami, ki se bo ukvarjala z reševanjem težav ljudi – socialno delo v avtonomnih prostorih je proces, ki spremlja vključevanje ljudi v skupnost, politizacijo, transformacijo v smeri radikalne enakosti.

Tovarištvo namesto miloščine, solidarnost namesto projektov

Če me ne vidiš, še ne pomeni, da ne delam.
Vstajniške socialne delavke, 2014

Organiziranje odgovorov na prepoznane potrebe lahko poteka na osvobajajoč ali represiven način, lahko reproducira obstoječe, disciplinirane subjektivitete ali izkoristi vrzeli za transformacijo, proizvodjanje novih, politiziranih subjektivitet. Nekatere avtorice (prim. Hughes et al., 2011) pišejo v tem kontekstu o radikalnem skupnostnem organiziranju [*radical community organizing*] in menijo, da gre za »več prepletajočih se značilnosti, ki skušajo graditi na oblikah odpora in organiziranja, ki se že dogajajo v vsakdanjem življenju« (ibid.: 8). Skupnost je tako *lahko* izjemen vir medsebojne skrbi, vzajemne pomoči in podpore, ki poteka mimo nadzora oblasti in ki velikokrat posameznicam in skupinam olajša preživetje. Omenjene avtorice zagovarjajo idejo, da so skupnosti zmožne same poskrbeti zase in ustvariti sisteme pomoči na razpršen, samoupraven, horizontalen način, brez središčnega nadzora. »Skupnostnost [*commonality*] je lahko zgolj oblika boja, nikakor pa ne more biti stvar kapitalistične proizvodnje.« (Federici v Đorđević in Vukelić, 2013: 63) S tem poudarkom hoče avtorica vzpostaviti ločnico med transformativnimi procesi samoorganizacije in razpisnimi projekti (navadno pod okriljem nevladnih organizacij z vnaprej pripravljenimi programi integracije in rehabilitacije, vsekakor pa financiranih s strani oblasti), ki dajejo vtis samoorganizacije, participacije, graditve skupnosti, v resnici pa služijo akumulaciji kapitala in ohranjanju temeljev obstoječih razmerij moči. S. Federici (2013: 43) poudari pomen razlike med samoorganiziranimi, skupnostnimi odgovori na potrebe in delegiranjem organizacije odgovorov na potrebe. Meni, da »v prvem primeru pridobimo odločilen nadzor nad lastnimi življenji, medtem ko v drugem primeru podelimo [državi] še več nadzora nad nami samimi.« Delegiranje skrbi in socialne reprodukcije na zunanje strukture moči vzdržuje hierarhije, pogloblja odtujenost in nas oropa možnosti transformacije, graditve politične moči in spreminjanja vsakdanjih izkušenj. Pomembno je razumeti, da

ne bomo mogle zgraditi alternativne družbe in gibanja, ki bi se bilo zmožno samo porajati [*self-sustaining movement*], če ne bomo zmožne redefinirati naše reprodukcije, je pretvoriti v kolektiven proces in presekati ločnice med osebnim in političnim, med političnim aktivizmom in reprodukcijo naših vsakdanjih življenj (ibid.: 258).

Preplet vsakdanjega življenja s političnim pomeni, da analiziramo, kako kapital in patriarhat prek oblastnih mehanizmov določata naše izkušnje, jih uokvirjata in

zamejmeta ter da posledično na podlagi analize črpamo strategije odpora, tudi pri organiziranju odgovorov na vsakdanje potrebe. Snovati moramo »revolucionarne boje, ki poskušajo ne samo premagati oblast, temveč transformirati izkušnjo skupnega življenja« (Holloway v Raunig, 2011: 35). Brez prostorov srečevanj, v katerih lahko padejo hierarhije in se prepletejo življenjski svetovi, brez skupnega kuhanja in večerij, kjer se vzpostavijo vezi zaupanja in sestrstva, kjer se razmišlja in eksperimentira z drugačnimi oblikami sobivanja, avtonomni prostori ne bi mogli delovati. Izkušnja zatiranja in izkoriščanja lahko postane v avtonomnem prostoru skupna izkušnja, vir učenja in podlaga za politično delovanje, spremeni se iz nespremenljive danosti v polje boja, pokrajino, ki jo lahko spreminjamo. »Gibanje, ki se lahko samo poraja in ki teži k reprodukciji večjih skupnosti brez kapitala in države, je navsezadnje eno najnevarnejših.« (Hughes et al., 2011: 62–63) S takim prepričanjem se strinjajo tudi Carmona in sodelavke (2008), saj o socialnih centrih (njihovo razmišljanje pa bi zlahka posplošile na avtonomne prostore na splošno) razmišljajo kot o »ofenzivnih mehanizmih [*offensive mechanisms*], množičih se vojnih strojih [*proliferating war machines*], molekulah družbenih kontramoci [*molecules of social counter-powers*]« (ibid.). So prostori, ki v svojem bistvu združujejo ofenzivno funkcijo (so branik pred gentrifikacijo, hegemonijo zasebne lastnine in državnega nadzora, eksperimentalni politični družbeni laboratoriji, iz katerih izhajajo številne civilne pobude in politične kampanje³) s funkcijo graditve alternativnih oblik bivanja. Zato avtonomnega prostora ne moremo razumeti kot cilj sam-po-sebi, temveč kot orodje graditve kontramoci, ki steče prek zlitja ofenzivnih in konstitutivnih (socialno delo) procesov. Na tem mestu želim znova poudariti, da se samoorganizirano socialno delo ne zgodi samo od sebe in da ni vsako skupnostno organiziranje horizontalno, osvobajajoče: podvajanje hierarhij, NGO-izacija in projektno financiranje, odsotnost odgovornosti [*accountability*] za nasilje, avantgardizem in opravičevanje nasilja z marginalnimi pozicijami so le nekatere pasti, ki se jim mora samoorganizirano socialno delo izogniti. Radikalna odprtost in avtonomija pomeni tudi radikalno odgovornost. Politična vloga samoorganiziranega socialnega dela je prevajanje dolgoročne politične vizije in političnih načel v reševanje konkretnih stisk vsakdana tako, da transformira osebne stiske v politične, individualne probleme v družbene (osamljenost spopadanja z njimi v kolektivno akcijo) ter dekonstruira obstoječe družbene hierarhije. Ob odpovedi sistemov biopolitične države nastopi samoorganizacija, ki v avtonomnih prostorih spleta infrastrukturo *političnih* odgovorov na izražene potrebe – ne le, da samoorganizacija nadomešča strukturo biopolitične države, temveč jih nadomešča na drugačen, *politiziran* način: z zavračanjem predstavniških, formaliziranih struktur

---

³ Avtonomni prostori v lokalnem politično-geografskem kontekstu so tako porajali politične pobude proti vstopu Slovenije v NATO, vojni v Iraku, varčevalnim ukrepom in za alterglobalizacijo, iz njih so izšla oz. so se tam krepila gibanja za pravice izbrisanih, migrantskih delavk, begunk, različne feministične in kvir pobude in skupine.

in z odklanjanjem hierarhij med življenjskimi svetovi. Samoorganizirano socialno delo skuša presegati dobrodelništvo ali vlogo servisa, ki je zgolj podaljšek odtujene potrošniške/nadzorniške logike. Avtonomni prostori tako niso profesionalizirane službe, ki skrbijo za premagovanje težav, v njih ni strokovnjakinj, moralnih razsodnic, niti ni vseh odgovorov ali virov za izboljšavo vsake življenjske situacije, ljudje v njih ne dajejo podpore iz humanitarnih nagibov ali miloščine niti iz slabe vesti ali krivde na podlagi morebitnih privilegijev. Avtonomni prostori so prostori srečevanja in solidarnosti, kjer se gradi alternativna infrastruktura, ki *lahko* zajema tudi oblikovanje podporne mreže, vključevanje posameznic v stiski v skupnost in organiziranje odgovorov na konkretne potrebe (iskanje stanovanja, prenočišča, hrane, službe, zbiranje denarja, čustvena podpora, medicinska podpora, učenje, zabava, sproščanje). Zadnje pomeni preseganje pozicije žrtve, depolitiziranega objekta in prevzemanje aktivne vloge v graditvi kontramoci. Avtonomni prostor tako združuje afirmativne prakse organiziranja življenja zunaj kapitalističnega izkoriščanja z direktnim nasprotovanjem obstoječemu sistemu zatiranja. »Ta 'praktična negativnost' [*practical negativity*] pomeni, da avtonomija vključuje dejanja, ki skušajo razdreti obstoječe strukture moči.« (Holloway v Böhm et al., 2010: 8) Samoorganizirano socialno delo, ki se poraja v avtonomnih skupnostih, moramo zato razumeti tudi kot obliko direktne akcije, kot tisto, kar različni avtorji razumejo kot destitutivno prakso (prim. Nowotny, 2007) – že sama skrb v skupnosti sproža učinke razrušenja obstoječih oblastnih mehanizmov. Carmona in druge tako zapišejo, da lahko avtonomne prostore pravzaprav razumemo tudi kot poskuse, vaje v upravljanju skupnega, saj porajajo »moč odpornega življenja in si znova prilajšajo to, kar je ključno za življenje (bivališče, oskrba, izobraževanje, mobilnost, dohodek)« (ibid.).

Po Revoluciji je zdaj

Od 60. let prejšnjega stoletja je splošni sentiment v avtonomnih prostorih in na aktivistični sceni, da so skrb, čustveno, reproduktivno in socialno delo teme, ki se jim bomo posvečali pozneje, po revoluciji, po končani kampanji, po tem, ko se bomo lotili nujnejših zadev; da bo za žensko in druga identitetna vprašanja čas pozneje. David Graeber v zvezi s tem (2007) vpelje zanimivo razmišljanje o revolucijah, ki izidejo iz vstajniškega modela neposrednega spopada z oblastnimi strukturami, enkratnega radikalnega reza z obstoječim sistemom, za katere pravi, da jim sledi obdobje proslavljanja, veseljačenja ob svobodi, priborjeni na novo, in poznejša ponovna institucionalizacija, birokratizacija mehanizmov oblasti, ki morajo zapolniti vakuum, nastal po radikalnem prelomu. Vendar nas opozori, da je dogajanje Zgodovine, ki se je navadno odvijalo na velikih odrih pod žarometi, zahtevalo močno nevidno infrastrukturo, ki je držala pokonci, omogočala in sprožala širše politično delovanje. Graeber (2007: 17) tako zasnuje koncept *revolucije vzrvat-*

no [revolution in reverse], ki je plod »počasnega in skrbnega napora za ustvarjanje alternativnih institucij«: srečanj med telesi in realnostmi, ki prepoznavajo afinitete, ki jih združujejo, in začnejo graditi prostor analize, samoupravljanja, kolektivizacije in, pozneje, direktne akcije v obliki neposredne konfrontacije («izkušnje vizije, ki navdihuje») s strukturami oblasti. Gre za obrat v konceptualizaciji revolucije, kjer ima prednost tisto po revoluciji, procesi graditve alternativne, fluidne, a vzdržne infrastrukture v nenehnem postajanju: kolektivna socialna reprodukcija, tovarištvo in sestrstvo kot temelja političnih odnosov, politična srečanja na margini, ki tkejo »nove procese subjektivizacije, izumljajo nove oblike bivanja, neki drugačen *kako*« (Manada de lobxs, 2014). Včasih to ne uspe, ljudje včasih v avtonomnih prostorih propadejo, doživijo živčni zlom, se odrečejo vključevanju v skupnost, so destruktivni in ogrožajoči in posledično izpadejo iz skupnosti – avtonomni prostori niso utopične skupnosti, kjer stvari delujejo že *a priori*, s tem ko so na levem delu političnega spektra. Sočasno potekajo procesi graditve, transformacije in razrušenja; avtonomni prostori so živ organizem, ki potrebuje samoorganizirano socialno delo, da bi lahko deloval kot politična skupnost. Če je pot, po kateri hodimo sprašujoč se, brez cilja, če je polna križišč, enosmernih ulic, neprehodnih stezic in na vsakem koraku tvegamo, da nas apropiirajo, reprimirajo, razlastijo ali tovariško prizadenejo – zakaj potem sploh hoditi? »Velikokrat se nam ponesreči in zabejemo. Ampak poskrbimo zato, da je vsak poraz nova politična barikada.« (ibid.) Kontramoč se gradi tudi v trenutkih dezintegracije skupnosti, zato lahko kaos na margini Roga beremo kot postajanje nove politične barikade.

Literatura in drugi viri

- ACERBIC DISTRIBUTION (2016): *Avtonomna Tovarna Rog odpira možnost prihodnosti*. Ljubljana: Acerbic Distribution. Dostopno pri avtorici.
- BÖHM, STEFFEN, ANA C. DINERSTEIN IN ANDRÉ SPICER (2010): (Im)possibilities of Autonomy: Social Movements in and beyond Capital, the State and Development. *Social Movement Studies* 9(1): 17–32.
- CARMONA, PABLO, TOMÁS HERREROS, RAUL SÁNCHEZ CEDILLO, NICOLÁS SGUIGLIA (2008): Social Centres: Monsters and Political Machines for a New Generation of Movement Institutions. *Transversal*, april. Dostopno na: <http://eipcp.net/transversal/0508/carmonaetal/en> (27. junij 2017).
- CRIMETHINC (2013a): *Self as Other – Reflections on Self-Care*. Dostopno na: http://cloudfront.crimethinc.com/pdfs/self-as-other_for-screen.pdf (26. junij 2017).
- DALLA COSTA, GIOVANNA FRANCA (2008): *The Work of Love. Unpaid Housework, Poverty and Sexual Violence at the Dawn of the 21st Century*. New York: Autonomedia.
- DAVIS, ANGELA (2004): *Mujeres, raza y clase*. Madrid: Ediciones Akal.
- DISTRIBUIDORA PELIGROSIDAD SOCIAL (2016): *QUEER: explicado para anarquistas, antiautoritarias y demás disidentes radicales*. Madrid: Distribuidora Peligrosidad

Social.

- DORĐEVIĆ, TAMARA IN NEBOJŠA VUKELIĆ (2013): *Klasna borba u dobi fetišizma aktivizma*. Beograd: Centar za liberterske studije.
- FEDERICI, SILVIA (2013): *Revolución en punto cero. Trabajo doméstico, reproducción y luchas feministas*. Madrid: Traficantes de sueños.
- FOUCAULT, MICHEL (2015): »Družbo je treba braniti.« *Predavanja na Collège de France (1975–1976)*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- GRAEBER, DAVID (2007): *Revolution in Reverse. The Anarchist Library*. Dostopno na: http://library.uniteddiversity.coop/More_Books_and_Reports/The_Anarchist_Library/David_Graeber_Revolution_in_Reverse_a4.pdf (28. junij 2017).
- HRVATIN, ASJA (2016): *Socialno delo v avtonomnih prostorih: vloga socialnega dela pri graditvi kontramoči. Diplomaska naloga*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- HUGHES, CRAIG, STEVIE PEACE IN KEVIN VAN METER (2011): *Winds from Below: Radical Community Organizing to Make a Revolution Possible*. San Francisco: Natterjack Press.
- KNEŽEVIĆ, RELJA (2016): *Autonomistički feminizam 1970-ih: od odbijanja rada do »nadnica za kućni rad« i natrag*. Beograd: Anarhistička biblioteka. Dostopno pri avtorici.
- KURNIK, ANDREJ IN BARBARA BEZNEC (2009): *Rezident tujec: izkušnja Roga na margini. Časopis za kritiko znanosti XXXVII (238): 181–189*.
- MANADA DE LOBXS (2014): *Foucault para encapuchadas*. Buenos Aires: Manada de lobxs, colección (im)pensados. Dostopno na: <http://www.bibliotecafragmentada.org/wp-content/uploads/2014/08/233855503-Foucault-Para-Encapuchadas.pdf> (27. junij 2017).
- NOWOTNY, STEFAN (2007): *The Double Meaning of Destitution. Transversal*. Dostopno na: <http://eipcp.net/transversal/0507/nowotny/en> (26. junij 2017).
- PISTOTNIK, SARA (2013): *Iz nabora kontradikcij v dnevnih praksah avtonomnih prostorov. Časopis za kritiko znanosti 41(253): 151–159*.
- PREACARIAS A LA DERIVA (2006): *A Very Careful Strike – Four Hypotheses. The Commoner 11*. Dostopno na: www.commoner.org.uk/11/deriva.pdf (26. junij 2017).
- RAUNIG, GERALD (2011): *Umetnost in revolucija: umetniški aktivizem v dolgem 20. stoletju*. Ljubljana: Maska.
- ROY, ARUNDHATI (2014): *The NGO-ization of Resistance. Massalijn, 4. september*. Dostopno na: <http://massalijn.nl/new/the-ngo-ization-of-resistance> (27. junij 2017).
- VSTAJNIŠKE SOCIALNE DELAVKE (2014): *Če me ne vidiš, še ne pomeni da ne delam*. Slogan s fotografije. Dostopno na: <https://vstajnikesocialnedelavke.wordpress.com/> (26. junij 2017).
- WOMEN* SQUAT ATHENS (2016): *What's Wrong with Marmelade*. Fanzin. Dostopno pri avtorici.